

Liber II.

De virtutibus et officiis circa homines humanaque bona.

Divisio I.

De extensione theologiarum virtutum ad ipsum hominem tamquam objectum secundarium.

⁵⁶⁸ Haec theologiarum virtutum extensio ad hominem num existat, si quaeritur, id primo *de fide* plane debet negari. Fides enim, quae creaturae vel homini credit, nullatenus est virtus theologica. — Dein neque *spes*, quae in homine fiduciam collocat atque ab eo adiutorium expectat, theologica virtus esse potest. Ad summum ad spem indirecte revocari aliquo modo potest fiducia, quam in meritis intercessionemque Sanctorum reponere catholica fides nos docet. Quamquam enim in meritis Christi, seu in omnipotentis Dei bonitate et misericordia, quam propter merita Christi ad nos in supernaturali fine consequendo juvandos se nobis impensurum esse pollicitus est, omnis nostra spes fundatur: tamen illud divinae misericordiae adiutorium ipsiusque Christi meritorum applicationem per Sanctorum intercessionem facilius et abundantius fieri, non est dubitandum. Sed haec innuisse sufficiat.

Proprio sensu sola *caritas* relinquitur, quae a Deo ad homines extendatur. Quare totam materiam hinc tractandam *unica* sectione complectimur, *extensione caritatis* ad ipsum hominem.

Videlicet recolenda est doctrina superius exposita, caritatem divinam seu theologiam verum amorem amicitiae esse, quo Deum tamquam amicum propter se dilectum amplectamur, eamque in intima illa conjunctione seu communicatione fundari, per quam Deus nos suos familiares suaeque naturae participes, adeoque filios adoptivos atque membra familiae divinae constituat. Quoniam autem amicitia cum amico omnia, quae ad amicum pertinent, omnemque ejus familiam eodem amicitiae affectu prosequitur, facile patet, nos posse tum proximum tum nosmetipsos tamquam aliquid Dei atque partem divinae familiae diligere.

Caput I.

De caritate et amore, quem homo sibi ipse debet.

Articulus I.

De notione et officio caritatis erga nosmetipsos in genere.

Quum Deus ipse hanc sublimem elevationem et unionem secum ⁵⁶⁹ habendam pro fine nobis constituerit: manifestum est, non solum nos posse, sed nos debere nosmetipsos caritate diligere. Quae dilectio postulat, ut nosmetipsos pro vera nostra dignitate *aestimemus*, eamque *conserveamus*, efficaciter bona nostra vera procuremus atque *promoveamus*. Nondum enim in boni nostri plena possessione constituti sumus, sed ad eam acquirendam et inamissibiliter tenendam contendimus. Hinc:

I. Quum veri boni cura atque acquisitio ab ejus cognitione atque dignitatis nostrae cognitione dependeat, officium primum, quo erga nosmetipsos obligamur, est vera *nostri finis cognitio*.

Quare quae dicta sunt supra de necessitate cognoscendi et credendi principales fidei veritates, non solum ex praecepto fidei et cultus Dei debiti oriuntur, sed summopere ex caritate hominis erga se ipsum obligatoria esse cognoscuntur. Gravissime igitur contra hoc officium caritatis peccant:

1. Qui culpabili negligentia ea addiscere non curant, quae necessaria sunt necessitate medii ad salutem.

2. Qui culpabili negligentia ea addiscere et retinere non curant, in quibus homo institutus esse debet, ut christianam vitam digne ducere possit.

II. Sed non solum finis atque dignitatis nostrae et aptorum finis assequendi mediorum cognitionem nobis debemus, sed caritatem nobis debitam etiam exercere debemus veri boni nostri efficaci prosecutione. Quae boni prosecutio ad tria potissimum bonorum genera sese extendit:

Primum bonum, quod, etsi non omnium summum in se, tamen omnium fundamentum est, consistit in vitae nostrae nostraeque personae, ut homines sumus, conservatione.

Secundum bonum illud est, quod est in se summum atque summe necessarium: divina amicitia, quae fruitivae cum Deo in altera vita unionis germen est et arrha, atque hujus amicitiae acquisitio, conservatio, augmentatio, brevi, vita supernaturalis ejusque augmentum.

Tertium bonum ea complectitur, quae ad priora genera servanda vel comparanda media quaedam sunt, quibus pro divina voluntate in hac terrena vita ut homines et christiani, sive ut individui homines sumus, sive ut sumus membra societatis, vivamus digne. De singulis speciatim plura.

Articulus II.

De cura nobismetipsis ex caritate debita in specie.

Caritas quidem postulat, ut interno affectu nos ipsos prosequamur; ⁵⁷⁰ at id sive explicite sive implicite facimus, quando Deum actu caritatis amplectimur et in eum tamquam supernaturalem finem nostrum ten-

dimus: quare de hujus obligationis impletione amplius disserere opus non est. Id unum huc referri potest, sc. hominem interno affectu contra caritatem sui ipsius peccare, quando sibi malum aliquod grave, ordine recti non servato, exoptat. Postulat caritas insuper, ut curam nostri quoad triplex bonorum genus supra notatum geramus; verum non requiritur, ut in ipsa illa cura gerenda ex affectu seu motivo caritatis moveamur.

Quibus praenotatis, sit

§ 1.

De cura circa corpus vitamque propriam.

571 Quomodo corpus nostrum objectum sit, quod non naturali tantum, sed etiam supernaturali amore, imo divina caritate diligere possimus et debeamus, ex iis apparet, quae theologi de objecto caritatis communiter disputant. Naturali et psychologicae necessario amore ferimur in corpus nostrum tamquam partem nostrae personae; at amor ille caecus et instinctivus ratione et fide elevari debet, ne extra rectos limites versetur, neve in veri boni, ipsius etiam corporis, privationem pervertatur. Cf. S. Thom. II. II. q. 25 a. 5.

I. Quilibet tenetur vitam suam conservare mediis ordinariis et consuetis.

II. Gravissimum peccatum est suicidium; cui accedit sui ipsius mutilatio.

III. Licet tamen est, indirecte ad necem vel mortem propriam conferre pro gravitate causae, quae subsit; qua deficiente, est illicitum.

IV. Mortem sibi non inferre seu causare, sed sibi optare: pro causa et motivo desiderii aut peccatum est, aut non.

572 **Explicatio.** Ad I. 1. Consuetis et ordinariis mediis vitam servare homo eodem jure et officio tenetur, quo jubetur, ne se occidat. Quum enim non adhibitis mediis quibusdam, ut cibo et potu etc., vita illico declinet atque brevi exstinguatur: natura ipsa docet et impellit ad illa media arripienda, nisi quis reus esse velit vitae propriae exstinctae.

2. At idem dici nequit de mediis extraordinariis. Nam quae ad manum sunt non adhibere, idem censetur ac studiose sibi necem inferre; sed quae difficilia comparatu vel usu sunt, non quaerere, est potius mortem permittere, quam sibi eam inferre.

Sic communiter docent theologi: 1) hominem generatim non teneri adhibere remedia pro statu suo cum extraordinariis expensis conjuncta, ut se a morte liberet; esset enim praeter exquisitam diligentiam, ad quam communiter nemo obligatur, etiam plerumque magnum damnum suorum; 2) eodem modo obligationem non esse subeundi magnos cruciatus ad vitam servandam, aut quodlibet malum quod pro conditione hominis — ut magnus pudor in virgine vel aliquando magna deformitas — malum valde magnum putatur: nisi forte bonum aliorum, maxime communitatis postulat, ut etiam cum gravissimo incommodo vita aliis utilissima conservetur. Cf. de hac re S. Alph. l. 3 n. 372, Tambur. *in decal.* l. 6 c. 2 § 3 n. 3, Scavini tom. II. n. 708, Gury I n. 391.

Si ejus generis causa subest, fateor (quod etiam S. Alph. fateri videtur) contingere posse, ut Superior recte jubeat subditum amputationem membri pati, maxime quum hodie, spectata arte chirurgica, non jam extraordinaria res sit.

Nisi vero extrinsecus causa aut jussionis, aut boni communis vel pietatis magni momenti accedat, mortale peccatum etiam nunc vix committi puto ab eo, qui amputationem multum horrens eam pati detrectet. Quamquam enim haec antiquorum theologorum communis sententia hodie medicis non amplius placere videtur, eo quod ratio cruciatuum afferri jam non ita possit: tamen omitti non debet, non cruciatus solos, qui ex parte sopiri nunc possunt, sed etiam horrorem magnum pro ratione haberi posse, cur magnam operationem — non enim loquor v. g. de digito ejusque articulo abscindendo — detrectari liceat.

3. Magis etiam sequitur, hominem licite posse quaedam exer- 573 cenda suscipere, ex quibus *non imminet* quidem mors, sed mortis quaedam acceleratio seu vitae quaedam abbreviatio merito timetur.

Cujus vitae abbreviationis si proximum periculum non adest, sed remotum et longe distans, grave peccatum committi non censetur, etsi aliquot annorum abbreviatio probabilis est; attamen peccatum, videlicet veniale est, si justa causa defuerit; secus peccatum nullum, imo fortasse opus meritorium. — At si notabilis omnino vitae abbreviatio sequitur vel potius vitae exstinctio aliudve grave damnum brevi secuturum praevideatur, graviter per se illicitum est haec causare. Cf. S. Alph. l. 3 n. 371.

Scilicet ex amore virtutis cum magno merito assumi possunt poenitentiae externae et corporis macerationes, modo cum discretionem fiant, etsi forte aliquot annis brevior vita reddatur. Et revera nisi id liceret, etiam interdicti deberet multarum rerum studium aliaeque occupationes utilissimae, quae vires humanas atterere atque vitam citius finire solent. At id esset non solum dominium corporis, sed etiam rationabilem corporis viriumque usum homini denegare.

Imo docent multi, Carthusianum, qui in extremo morbo a carne abstineat et mori praeferat, non peccare, quum magnum bonum sit regulam sanctam a communitate stricte servandam intactam relinquere: v. Mazzotta *de praec. decal.* disp. II. q. I. cap. 1, Lugo *de just. et jure* disp. 10 n. 33, S. Alph. l. c. n. 370 — quod tamen sententiâ medicorum practice vix potest accidere, quum teste Stöhr *Handbuch der Pastoralmedizin* cap. X (p. 457 ed. I.) non sit morbus, cujus curatio esum carnis reddat necessarium. Comedere vero teneri censent eum, qui fame periturus nihil edendum habuerit, nisi carnem: nam quum ille casus prorsus per accidens fiat, ex ea causa carnem comedere disciplinam communitatis non laedit, laedit vero esus carnis infirmitatis causa permittendus. At licet vitam suam exponere infirmus possit, tamen non obligatur.

Hinc etiam fit, eum, qui inordinato esu vel potu graviter non laedit sanitatem, quamquam aliquod periculum citius moriendi subeat: peccatum esse non graviter¹.

¹ Cf. hac de re discussionem, quam doctus ille Card. de Lugo instituit in quaestione, num novitius, cui medici egressum e religione suaserunt, nisi vellet

574 4. Neque tenetur reus supremo supplicio afficiendus fuga, etsi possit, vitam servare, modo juste condemnatus sit, nam amor justitiae sufficit, ut vitam suam, etsi commode possit, non conservet; quare etiam si condemnatus est, ut fame pereat, non tenetur cibos clam allatos sumere, tum quia sententiae executionem praeeligere potest, tum quia cibos diu clam afferri impossibile erit. Num autem iudicis jussu reus seipsum interimere possit, vide mox infra ad II. Cf. Mazzotta aliosq. l. c., S. Alph., l. c. n. 369, Lugo l. c. 27 sqq. Si quis vero injuste damnatus est, videri debet, utrum magnum sit malum quod perpeti, an periculum, cui se objicere debeat, ut fugam possit arripere.

575 Ad II. 1. Sibi positive proprio Marte necem inferre, natura duce, ab omnibus, qui sana ratione utuntur, semper pro gravissimo peccato habebatur: quamquam in quibusdam difficilioribus circumstantiis non ita clare ubique et ab omnibus criminis ratio reprehenditur, ut invincibilis ignorantia debeat negari.

Cui accedit Ecclesiae auctoritas, quae suicidas tamquam gravis sceleris reos etiam post necem illatam a se abiecit atque ecclesiastica sepultura consuevit privare. Rit. Rom. *de exseq.* tit. 6 cap. 2 n. 3; cf. Decretal. l. 3 t. 28 c. 7.

Ratio autem principalis, cur grave delictum sit se ipsum directe occidere, est, quia illa actio in se pleni domini injustum exercitium continet cum divini domini arrogatione, utpote cui soli vita hominis humanaque persona subjaceat. Nam destruere aliquam rem est actio, qua plenissime dominium in illam exercetur; ergo destruere vitam adeoque personam hominis, qua homo est, constans animo et corpore, est sese plene tamquam dominum vitae atque humanae personae gerere. Verum 1) nemo sui ipsius dominus, quippe qui superior esse debeat, esse potest; ergo ille, qui nihilominus se ut talem gerit, ordinem recti et veri essentialiter subvertit. 2) Imo nemo nisi Deus de vita et morte hominis potest disponere; ergo qui nihilominus de sua propria vita disponit, jus et dominium exclusive divinum sibi superbus assumit. Quod ut intelligatur, advertendum est discrimen inter humanam vitam et alias res et bona, quibus homo utitur. In omnes quidem res, etiam quae usui et dominio humano deputatae sunt, Deus summum dominium retinet atque necessario sibi servat: nihilominus *verum*

vitam suam periculo exponere, debuerit eorum dictis obtemperare (*de jure et just.* disp. 10 n. 36): „Existimavi, medicorum illud consilium de obligatione novitii rejiciendum omnino esse, prout de facto a theologis SS. D. Urbani VIII. jussu congregatis rejectum fuit, et novitius relictus arbitrio suo; qui tamen in religione permanens medicas conjecturas fallaces comprobavit, quum melius multo sub disciplina religiosa postea valeret, et adhuc valeat. quam valisset prius in saecularibus deliciis.“

Antea n. 32 de mortis acceleratione non adeo notabili ita dixerat: „Sicut non damnantur peccati mortalis, qui cibis multis et delicatis utuntur, licet praevideant periculum multarum infirmitatum et brevioris vitae, quod ea de causa frequenter incurritur; sic multo minus peccant mortaliter, qui abstinencia et mortificatione idem periculum incurrunt. . . Sicut enim non tenetur homo abstinere a vino, ut longius vivat, sic nec vinum bibere ad eundem finem. . . sicut non tenetur homo salubriorem locum et aërem quaerere ad vitam prolongandam, sic nec meliorem et salubriorem victum sumere.“

dominium in illas res non Deo soli ita competit, ut ab earum dominio participativo homo excludatur. Earum igitur destructio irrationabilis vel abusus aliquam quidem divini domini laesionem (ut in quolibet peccato fit) continet: tamen non exprimit juris divini et absoluti, sed juris humani participati exercitium ac proin non includit per se *alicujus juris divini arrogationem*; destructio autem propriae vitae, utpote in quam dominium participatum haberi non possit, illam arrogationem secum fert. Cf. infra div. seq. *de objecto juris*. — Cum primaria illa deordinatione et malitia, quae nunquam non continetur in suicidio, juris divini laesionem dico et usurpationem, conjunguntur aliae deordinationes: videlicet homo contra se ipsum peccat sibi potestatem eripiens ad suum ultimum finem porro tendendi, imo in necessitatem infelicissimam se conjiciens fine suo perpetuo carenti; peccat suicida contra societatem variaque ejus membra pro diversa sua conditione, officiis suis et auxilio, quod aliis praestare possit vel debeat, temere sese subtrahendo. — Cf. S. Thom. II. II. q. 64 a. 5, Molina *de just. et jure* t. 4 disp. 1 n. 1, Lugo *de just. et jure* d. 10 n. 9 sqq.

2. Dictum est, graviter esse illicitum, *proprio Marte* sibi vitam adimere. 576 Licet enim id facere, intercedente legitima auctoritate. Quae legitima auctoritas certo Deus est, qui pro supremo suo et absoluto dominio habet imperium vitae et mortis atque imperare potest, quando sapientiae suae convenire id videatur, ut aliquis sive alienam sive propriam vitam destruat. Verum certa jussione et revelatione ad id opus esset.

3. Nulla alia auctoritas de humana vita disponere pro libitu potest. Sola potestas sceleris commissi pro merito etiam morte puniendi publicae auctoritati supremae competit. Quando igitur de reo agitur, qui a iudice juste morti est addictus vel addicendus, disputant inter se scriptores, num reus ipse constitui a iudice possit, qui in se ipse poenam mortis exsequatur, ut apud orientales frequenter in usu est. Non certo constat, id esse intrinsecus malum, quare *reo licebit*, hunc moriendi modum jubente aut permittente supremo iudice subire: attamen quia actio illa probabiliter etiam illicita est secundum *remotum* liciti illicitique iudicium et quia insuper est actio nimis gravis a qua per se natura abhorret, etiam jubenti iudici haec in re obediendi obligatio non est. V. S. Alph. l. 3 n. 369, ubi habes pro licitate allatos Vasq., Bonac., Elbel, Haunold etc.; contra eam S. Thom., Suarez, Soto, Laymann etc. Ipse S. Alph. licitatem *probabiliter* defendit.

4. Eodem jure, quo prohibetur suicidium, prohibetur etiam sui 577 ipsius mutilatio. Homo enim, quum suae personae dominus non sit, eam integram servare debet, atque integre aptum se tenetur servare cum membris suis ad omnes functiones, ad quas naturae auctor hominem qua homo est organis atque facultatibus instruit.

Verum quoniam partes sunt propter totum: quando eligendum est inter membri abscissionem, et totius compositi destructionem, i. e. corporalem mortem, sine dubio membra aliqua abjicere licet, ut vita ipsa cum mutilo corpore servetur.

Quare 1) licet membrum abscindere infectum, ne, reliquo corpore etiam infecto, homo pereat; idque quum primum grave periculum est.

2) Licet etiam, abscisso membro, ei fugam capere, qui vincitur alioqui mortem pati debet, sive a carnifice sive aliunde inferendam.

3) Imo si quis tyrannus juberet aliquem aut se ipsum mutilare, aut occidi, probabiliter liceret illi, ne occideretur, tyranno morem gerere; nam quamquam tyrannus peccat, alter vere alterutrum eligere debet, aut vitam aut membrum amittere: igitur licebit minus malum potius incurrere.

578 5. Ad alios autem fines mutilatio fieri non potest, quia quaecunque membri destructio ad alios fines ordinata disponendi jus supponit circa proprium corpus, quod soli domino competit: dominus autem homo ipse non est, sed solus Deus. S. Thom. II. II. q. 65 a. 1 ad 3.

Hinc ad spirituales fines non licet evirationem facere aut ei consentire. Quod si factum fuerit, Ecclesia semper reprobavit, imo irregularitatis poenam contra eos statuit, qui suae mutilationi assensum praebuerint. Ceterum illa mutilatio impotentiam quidem generandi efficit, sed a tentationibus carnalibus non plene liberat. — Quando autem in muliere vehementes tentationes per pruritus excitantur, medica incisione curabilem, quae generandi facultas non auferitur, sed sola delectationis capiendae aptitudo minuitur: talis organi excisio, si de illius morbida, etsi non letali, affectione sermo est, non videtur illicita.

Sunt qui defendere tanquam licitam velint evirationem puerorum ad conservandam vocem, modo fiat cum pueri consensu et sine gravi vitae periculo: quum conservatio vocis ad suavius canendum in ecclesiis ad bonum commune pertineat. V. S. Alph. n. 374, qui hoc non reprobat, contrarium tamen praefert cum Tambur., Elbel, Mazzotta. Multum ponderis videntur sibi fautores hujus sententiae ex tolerantia Ecclesiae sumere, quae ejusmodi cantores adhibere saepe consuevit. — Cf. etiam hac de re Ben. XIV. *de syn. dioec.* l. 11 cap. 7: qui jure ipsam rem damnat, at tamen post factum ejusmodi homines non vult excludi ab ecclesiastico cantu.

Quodsi cui opinio illa, quae mutilationem hanc licitam declarat, probatur, non video, quomodo rejicere possit aliam Tamburini opinionem speculativam potius, quam practicam, qua putat (*in dec.* l. 6 c. 2 § 3 n. 4), parvam omnino mutilationem non videri illicitam, si magnum bonum alterius ordinis per eam acquiri possit, ut v. g. aptitudo ad artem lucrosam exercendam et similia.

Id certo concedi debet, licere ob extraneos fines valde graves absque mutilatione seu membri abscissione sese *deformare*, e. g. virgini, ut deformitate sua castitatis insidiatorem horrore afficiat atque a se repellat. Imo quis accusare audeat heroicum illud exemplum virtutis, quo Sanctus quidam in scorti sibi insidias parantis faciem „praecisam morsu linguam expuit“ illudque sic in fugam conjecit: ut narratur in martyrologio Romano sub die 28. Julii?

579 Ad III. 1. Dicitur indirecte ad propriam mortem aliquid conferre, aliquando licere. Verum non licet mihi unquam actionem periculosam *eo fine* suscipere, ut peream. Neque licet eo fine corporis austeritates exercere, ut vitam abbreviem. Attamen aliud est mortem vel vitae abbreviationem pro fine habere seu *intendere*, aliud est, quando *ex alio fine* actio periculosa suscipitur, *simul cupere*, ut ipsa etiam vita finiatur vel brevior reddatur. Id utrum liceat necne, pendet ab eo, utrum tam gravis ratio habeatur, quae mortis desiderium inefficax mihi licitum reddat, annon.

2. Difficilius est causas illas assignare, quae tam graves sint, ut propter illas mortis periculum possim subire. Hinc jam solum mortis imminenti periculum grave specto: nam si non imminet periculum, sed de sola quadam abbreviatione probabili sermo est, jam supra habes, quid tenendum sit.

In universum dici potest: ad *defendendum* sive retinendum bonum aliquod magnum, sive proprium sive alienum, licet periculo mortis sese exponere; quodsi agitur de bono *acquirendo*, videtur id longe majus esse debere, ut cum vitae periculo gravi tentamen illud acquirendi facere liceat.

Hinc: 1) Licet se projicere e fenestra cum *magno* periculo pereundi, ⁵⁸⁰ ut aliquis evadat sententiam mortis, vel durissimum carcerem, modo spes etiam evadendi mortem adsit.

2) Licet virgini ad evadendam laesionem sui sese conjicere in *certum mortis periculum*, modo ne sit in certam mortem: nam si plane impossibile est vitam servari, sed illico necesse est, ut ex actione, quam virgo ponat, mors sequatur, sicut ex projectione ex alta turri, id *agere* non licet, *pati* vero potius mortem, quam violari omnino licet. S. Alph. n. 367 et 368. Imo potius periculum mortis vel mortem subire, consilii est, quia peccaminosi consensus periculum cum violentiae perpessione saepe conjungitur; obligationis per se non est.

3) Licet ad gravissimos cruciatus finiendos chirurgicam operationem *periculosam* subire, quae periculum mortis quidem inferat, sed simul etiam cum fine dolorum fundatam spem salvandae vitae relinquat. Nam liberatio a diuturnis cruciatibus magnum bonum est, propter quod mortem quidem inferre non licet, licet tamen ejus subire periculum: idem dic, etsi adjungitur membri infecti abscissio, eo quod alioquin toti corpori ejusque convenienti activitati impedimento sit.

4) Licet ad durio rem mortem incendii evadendam sese in flumen seu mare, navi conflagrante, conjicere, etsi spes servandae vitae, quae adest, modicissima sit: nam periculum mortis adeo certum subire, quod alias suidium putari debet, in ejusmodi circumstantiis plane aliam rationem habet. Cf. S. Alph. l. c. cum Lugo l. c. n. 50, Less. *de just. et jure* l. 2 c. 9 n. 35.

5) Licet in naufragio amico tabulam jam arreptam cedere et ita ejus vitae potius quam propriae consulere, nisi propria vita prae vita amici forte necessaria sit¹. Lugo l. c. n. 48, Less. l. c. (dub. 6) n. 29 et 81.

6) Licet in bello justo navim aut turrin accendere etiam cum propriae vitae *certa jactura*, si hostibus grave damnum per hoc infertur aut magnum bonum eripitur, quia magnum bonum publicum praevallet malo privato; sed ita agere non licet ad privatum incommodum, captivitatem, mortem, quae inferatur etc., evadendam: S. Alph. n. 367. Videlicet ex

¹ Licere tabulam nondum arreptam, sed arripiendam cedere, communius omnino scriptores concedunt. Verum Castrop. p. 8 n. 7, Suar. d. 9 sect. 3, Soto *de justit.* l. 5 quaest. 1. art. 6, Lacr. l. 2 n. 177 aliique cum S. Alph. l. 3 n. 366 contendunt, tabulam jam arreptam cedere seque ipsum undis committere, quando desit natandi peritia, esse *positive* ad mortem cooperari atque hinc illicitum. — At priori concesso, negari potest, esse illicitum, quum sit *indirecta* cooperatio. Ceterum ipse Suarez, ut notat Lacr., solum peccatum veniale in illa actione agnoscit, eo quod non sit gravis inversio ordinis; alii vero, ut Lorca, *nullum*.